

Смирнова Майя Іванівна,
к.п.н., доцент
кафедри української та іноземних мов

378.147

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

Глобалізація світової економіки викликає необхідність змін у підході до професійної економічної освіти. Одним із напрямів модернізації освіти є запровадження та реалізація компетентнісного підходу в підготовці спеціалістів.

Майбутнє України на даному етапі багато в чому залежить від професійної компетентності майбутніх спеціалістів з економіки. Суттєвим фактором високої фахової компетентності майбутніх спеціалістів з економіки є досягнення відповідного рівня іншомовної комунікативної компетенції, формування професійної компетенції і формування навичок професійного самовдосконалення майбутніх фахівців. Важливою умовою розв'язання цього завдання є вдосконалення організації навчального процесу, зокрема, з іноземної мови, в вищому економічному навчальному закладі.

Окремими питаннями компетентнісного підходу в професійній освіті займаються Селевко Г., Пометун О.І., Овчарук О.В., Савченко О.Я., Креденець Н.Д., Кордонська А.В., Боллобаш Н.М. В цих роботах обґрунтовано доцільність використання компетентнісного підходу у професійній підготовці спеціалістів та, зокрема, в навчанні економістів, розглянуто підходи до тлумачення понять «компетентність» і «компетенція», зроблено теоретичне обґрунтування поняття «формування професійної компетентності», визначено рівні та показники сформованості професійної компетентності економістів. Невирішеними питаннями, що потребують глибокого дослідження, є питання мовленнєвої фахової компетенції, зокрема, визначення ролі іноземної мови у формуванні професійної компетентності на різних етапах професійної підготовки економістів зі спеціальності «Міжнародна економіка».

Цілі статті - ефективна організація навчального процесу в вищому економічному навчальному закладі (ВНЗ) потребує, в першу чергу, визначення ключових професійних компетенцій економістів та їх узгодження з цілями навчального процесу з окремих дисциплін і визначення етапів професійної підготовки студентів.

Усі вміння, які формуються в процесі вивчення іноземних мов, можна розділити на дві групи: це специфічні вміння і знання, що є основою професійних, і загальнопізнавальні, необхідні для оволодіння різними галузями наукового пізнання. Професійні знання, уміння і навички у студентів економічних спеціальностей, які вивчають іноземну мову, є з одного боку компоненти іншомовної комунікативної компетенції, а з другого – як знання, вміння і навички, пов'язані з професійною компетенцією.

Мовна і мовленнєва компетенції становлять основу іншомовної комунікативної компетенції. Мовленнєва компетенція - це практичне оволодіння мовою (іноземною мовою), тобто оволодіння всіма основними видами мовленнєвої діяльності: розумінням усного мовлення, умінням говорити, читати і писати іноземною мовою. Використання мови в мовленнєвій діяльності вимагає сформованості різних "субумінь". Практичне володіння мовою припускає формування у студента цілого комплексу навичок і вмінь, найскладнішими з яких є мовленнєві вміння. Мовні навички - лексичні, граматичні і фонетичні - умова формування мовленнєвих навичок. Відомо, що лише мовні навички не дають можливість брати участь у спілкуванні іноземною мовою. Необхідною умовою оволодіння мовою є практика мовленнєвої діяльності. Професійне спілкування має спиратися на знання професійної лексики та особливостей використання граматичних структур, що, на наш погляд, можна вважати і компонентами професійної компетенції.

Навчання спілкуванню передбачає певні підготовчі стадії, що гарантують процес комунікації. Це, насамперед, обробка і сприйняття професійної інформації.

У процесі вивчення іноземної мови студент має набути навичок визначення можливих джерел інформації, стратегію її пошуку, навичок аналізувати і оцінювати одержану професійно значущу інформацію з погляду на її точність, достатність у розв'язанні економічних проблем, використовувати результати пошуків, одержання і аналізу інформації для прийняття економічних рішень у подальшому діловому спілкуванні. Загальнопізнавальні уміння і навички: праця з першоджерелами, пошук необхідної інформації, систематизація і класифікація явищ, аналіз фактів, узагальнення і висновки, логічне мислення, коротке і стисле висловлювання своїх і чужих думок, аргументоване відстоювання своїх поглядів – є компонентами і професійної, і іншомовної комунікативної компетенції. Наше розуміння співвідношення знань, умінь, навичок студентів економічних спеціальностей, які мають формуватися в процесі самостійної роботи з іноземної мови, відображено на рис. 1.

Рис. 1. Комплекс знань, умінь і навичок студентів економічних спеціальностей

Професійні знання, уміння і навички які мають бути сформовані в процесі вивчення іноземних мов у студентів економічних спеціальностей, ми вважаємо доцільним розглядати з одного боку як компоненти іншомовної комунікативної компетенції, а з другого – як знання, вміння і навички, пов'язані з професійною компетенцією. Зазначені вміння і навички як цілі навчального процесу в економічному ВНЗ вимагають конкретизації в залежності від напрямку і етапу підготовки студентів, місця й завдань дисципліни “Іноземна мова” в навчальному процесі з конкретної економічної спеціальності.

Проаналізуємо виробничі функції, здібності фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” спеціальності “Міжнародна економіка” та вміння, якими він повинен володіти відповідно до галузевого стандарту вищої освіти [1], для конкретизації місця і цілей дисципліни “Іноземна мова” в навчальному процесі. Бакалавр з міжнародної економіки має бути підготовлений виконувати типові завдання, притаманні відповідним функціям:

1. Планувати міжнародну торгівельну діяльність, діяльність з обліку та аудиту міжнародної економічної діяльності, обґрунтовувати перспективні напрями розвитку міжнародної економічної діяльності – планово-прогностична складова професійної компетенції.

2. Організувати взаємодії підприємства з зовнішнім середовищем, процесів управління міжнародною економічною діяльністю, експорту/імпорту товарів (послуг), міжнародної фінансово-інвестиційної діяльності міжнародного науково-технічного співробітництва тощо – організаційна складова.

3. Здійснювати контроль експортно-імпортової діяльності, міжнародних фінансово-розрахункових операцій, контроль і аналіз ефективності міжнародної економічної діяльності, контроль за виконанням управлінських рішень і аналіз їх ефективності, аналіз внутрішнього та зовнішнього аудиту тощо – контрольна-аналітична складова.

4. Здійснювати розроблення ефективних систем мотивації праці, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі – мотиваційна складова.

Здійснення зазначених виробничих функцій у процесі розв'язування типових завдань вимагає наявності певних здібностей та опанування випускниками системи відповідних необхідних умінь. Визначимо серед них ті, які, на нашу думку, мають бути цілями і результатом навчально-пізнавальної роботи з іноземної мови студентів спеціальності “Міжнародна економіка”. До переліку здібностей та вмінь вирішувати певні завдання соціальної діяльності входять:

здатності організувати власну діяльність, що вимагає вмінь: визначати цілі та структуру власної діяльності з урахуванням суспільних, державних і виробничих інтересів, організувати та контролювати власну поведінку для забезпечення гармонійних стосунків з учасниками спільної діяльності, оцінювати результати власної діяльності стосовно досягнення окремих та загальних цілей діяльності;

здатність здійснювати саморегуляцію поведінки, що вимагає вміння застосовувати заходи самоконтролю та саморегуляції;

здатність здійснювати ефективне ділове спілкування вимагає вміння: обговорювати проблеми загальнонаукового та професійно орієнтованого характеру для досягнення порозуміння зі співрозмовниками, вести ділове листування, застосовуючи фонові культурологічні та країнознавчі знання, виконувати аналітичне опрацювання іншомовних джерел для одержання інформації, потрібної для розв'язання певних завдань професійно-виробничої діяльності, у виробничих умовах за допомогою відповідних методів вербального спілкування готувати публічні виступи, застосовувати адекватні форми ведення дискусії, за допомогою комп'ютерних систем автоматизації перекладу та електронних словників робити переклад іншомовної інформації, у виробничих умовах, використовуючи ключові слова в певній галузі на базі професійно орієнтованих джерел, за допомогою відповідних методів проводити пошук нової текстової, графічної, звукової інформації та відеоінформації (робота з джерелами навчальної, наукової та довідкової інформації);

здатність застосовувати закони формальної логіки в процесі інтелектуальної діяльності вимагає вміння: за допомогою формальних логічних процедур аналізувати наявну інформацію на її відповідність умовам необхідності та достатності для забезпечення ефективної діяльності, за результатами структурно-логічного опрацювання інформації доходити висновку щодо її придатності для здійснення заданих функцій, за негативного результату діяльності знаходити помилки в структурі логічних операцій.

Ми вважаємо, що етапи формування вище означених здібностей і вмінь студентів в процесі вивчення іноземної мови залежать від етапу навчального процесу і цілей різних освітніх рівнів, схеми засвоєння мовленнєвого матеріалу.

Важливою умовою й першим етапом навчальної роботи з іноземної мови в економічному ВНЗ, на нашу думку, має бути формування мотиваційно-ціннісних орієнтирів майбутніх фахівців з економіки. Студенти вже на першому курсі мають чітко уявляти, які виробничі функції і типові завдання діяльності вони мають бути підготовлені виконувати як бакалаври з міжнародної економіки, які потрібні для цього знання, вміння, навички, здатності. Вони мають усвідомлювати значущість “Іноземної мови” у їх професійному становленні, цілі і зміст вивчення іноземної мови.

Оскільки курс іноземної мови для студентів спеціальності “Міжнародна економіка” є профілюючим, проаналізуємо цілі і зміст вивчення іноземної мови на різних етапах навчального процесу стосовно змісту економічної підготовки бакалаврів з міжнародної економіки.

Аналіз освітніх програм показує, що на 1–2 курсах студенти спеціальності “Міжнародна економіка” одержують загальнопрофесійну і фундаментальну підготовку, вивчаючи фундаментальні, суспільні дисципліни. Курс іноземної мови на цих курсах ми вважаємо професійно орієнтованою і фундаментальною дисципліною в освітній професійній програмі підготовки бакалаврів економічних наук. Комплексне вивчення іноземної мови спрямовано на коректування практичних навичок студентів і розвиток певних практичних навичок згідно з профілем факультету. Вивчається основна

(базова) лексика, яка включає лексику побутового, загального, країнознавчого та суспільно-політичного характеру. Важливе місце серед навчальних матеріалів, як для першого, так і для другого курсів, поряд з суспільно-політичними та країнознавчими, займають загальноекономічні тексти за наступною тематикою: типи економічних систем, форми організації бізнесу, економіка країни, мова якої вивчається, Європейське Співтовариство, ділові зустрічі, теорія Адама Смітта, менеджмент персоналу, місце маркетингу та реклами у бізнесі, транспорт та розподіл продукції.

Таким чином, можна визначити перший етап формування професійної компетенції бакалавра в області міжнародної економіки, який пов'язаний з професійною орієнтацією. Метою навчального процесу на цьому етапі ми бачимо в професійній адаптації студентів, підготовці до загальної фундаментальної професійної підготовки. Студенти одержують знання, необхідні для розуміння загальних економічних процесів, закономірностей, їх місця і ролі в житті людей, знайомляться з загальними поняттями, пов'язаними з мікро - і макроекономічними явищами, тобто відбувається формування професійної освіченості студентів.

Аналіз освітньої програми студентів з міжнародної економіки дозволив стверджувати, що загальна фундаментальна професійна підготовка здійснюється на другому етапі (3 курс). Для студентів цієї спеціальності до переліку дисциплін у циклі фундаментальної підготовки включені наступні: “Міжнародна економіка”, “Гроші і кредит”, “Бухгалтерський облік і аудит”, “Економіка зарубіжних країн”, “Менеджмент”, “Фінанси підприємств”, “Фінанси”, “Економічний аналіз”, “Інвестування”, “Страховання”, “Ділова іноземна мова”. Знання з цих дисциплін є “фундаментом”, тому що саме ці знання, на нашу думку, становлять основу професійної підготовки, оскільки дають змогу постійно здобувати нові знання, підвищувати кваліфікацію, змінити або придбати іншу спеціалізацію.

Дисципліна “Ділова іноземна мова”, яка вивчається на 3–4 курсах є фундаментальною, тому що становить основу майбутньої професійної діяльності спеціалістів з міжнародної економіки і дозволяє оволодіти знаннями з майбутньої спеціальності. Аналіз змісту навчального процесу з цієї дисципліни дозволив визначити супутні міжпредметні зв'язки між економічними дисциплінами і діловою іноземною мовою, оскільки тематика проблем, які розглядаються в курсі дисципліни “Ділова іноземна мова” доповнюють предметні знання, одержані в циклі підготовки з економічних дисциплін. Наприклад, на 3 курсі студенти в процесі вивчення іноземної мови роблять глибокий аналіз проблем, які пов'язані з історією, функціями банків, одержують знання в області маркетингової стратегії, концепції маркетингу і процесу маркетингового дослідження. Курс ділової документації передбачає вивчення студентами діловодства: порядку складання ділових листів, службових записок, документів, необхідних для влаштування їм роботу, звітів та доповідей. Студенти оволодівають навичками складання ділових документів.

На цьому етапі здійснюється формування фахової понятійної системи засобами іноземної і рідної мови. Міжпредметні зв'язки носять характер і тимчасовий (хронологічний), і понятійний (хронологічний) [2], що припускає узгодження за часом проходження програми з іноземної мови і економічних дисциплін, а також однакове тлумачення наукових економічних понять і явищ.

Таким чином, предметні знання і навички, які студенти одержують в процесі вивчення ділової іноземної мови на третьому курсі, на наш погляд, є основою загальної фундаментальної професійної підготовки спеціалістів з міжнародної економіки. Цей етап ми вважаємо етапом базової професійної підготовки фахівців з міжнародників.

Третій етап професійної підготовки – етап поглибленої спеціалізації майбутніх економістів (4 курс). Це етап глибокого вивчення дисциплін, які висвітлюють міжнародний досвід господарської взаємодії фірм, організацій, країн, механізми реалізації традиційних і нових всесвітньогосподарських питань для підготовки і ведення зовнішньоекономічної діяльності. Ці проблеми розглядаються в курсі профільних навчальних дисциплін а також в курсі дисципліни “Ділова іноземна мова”.

Враховуючи те, що кожний етап відрізняється від попереднього цілями, змістом, то, звичайно, навчально-пізнавальна робота студентів на різних етапах має певні особливості щодо її мотивів, цілей, методів і форм організації.

Для реалізації цілей організації навчальної роботи з іноземної мови ми вважали доцільним узгодити визначені рівні підготовки спеціаліста зі схемою засвоєння мовленнєвого матеріалу [3], згідно до якої етапи, через які кожного разу проходить певна доза мовленнєвого матеріалу, наступні:

I етап - формування лексичних і граматичних умінь і навичок;

II етап - робота над текстом, що є змістовною базою для висловів студентів. Думки, що містяться в тексті, служать приводом для спілкування. Вдосконалення мовленнєвих навичок

відбувається в результаті трансформації матеріалу розмовного тексту і його комбінуванні зі засвоєним раніше в цілях виразу свого ставлення до змісту розмовного тексту.

III етап - мовленнєвий матеріал використовується в абсолютно нових ситуаціях, для розв'язання нових мовленнєвих задач, складніших і з психологічного, і з мовного погляду.

Співвідношення цілей і змісту підготовки бакалаврів з міжнародної економіки на визначених етапах ми представили на рис. 2.

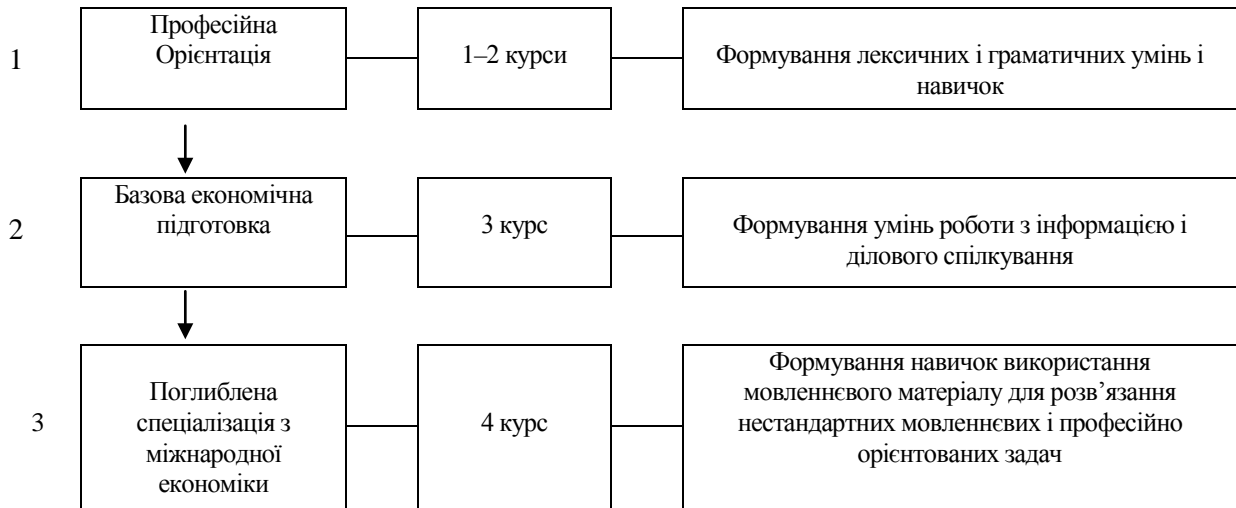

Рис. 2. Етапи професійної підготовки бакалаврів з міжнародної економіки

Таким чином, аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми бакалавра спеціальності “Міжнародна економіка” дозволив визначити ключові компетенції фахівця зі спеціальності “Міжнародна економіка”, визначити умови організації навчальної роботи з іноземної мови студентів цієї спеціальності та значущість дисципліни “Іноземна мова” щодо досягнення відповідної якості освітньої та професійної підготовки випускників. На основі аналізу змісту і цілей дисциплін «Іноземна мова», «Ділова мова» і суміжних дисциплін з економічних спеціальностей, аналізу міжпредметних зв'язків визначено етапи формування професійної і мовної компетенції студентів в процесі вивчення іноземних мов. Подальшої розробки потребує дослідження дидактичних умов формування професійної компетентності економістів, створення відповідного інформаційно-методичного забезпечення навчального процесу.

Література

1. Освітньо-кваліфікаційні характеристики бакалавра, спеціаліста і магістра спеціальності “Міжнародна економіка” напряму підготовки 0501 – “Економіка і підприємництво” / [кол. авт. за заг. керівн. А. Ф. Павленка]. – К. : КНЕУ, 2004. – 59 с.
2. Стасюк В.Д. Деякі аспекти проблеми міжпредметних зв'язків між школою та ВЗО у професійній підготовці майбутніх економістів / В.Д. Стасюк// Наука і освіта. – 2003. – № 2–3. – С. 29–31.
3. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иному язычному говорению /Е.И. Пассов// - М. : Просвещение, 1991. – 223 с.